SAKUNAS NEDĒĻAS NOGALĒ

Pirms kapitālremonta. Piektdienā

Jāzepa Danovska foto

Vēl nav apritējis gads, kopš dzejniece Anna Rancāne pārcēlās no Rīgas uz Daugavpili, bet tā vien liekas, ka viņa šeit ir dzīvojusi kopš laika gala. Latviešu (un arī nelatviešu) vidū Anna uzreiz kļuva par savējo, un kā īpaša atzinības zīme uzskatāma jaunās daugavpiliētes «apkraušana» ar dažnedažādiem pienākumiem. Annai Rancānei jāpiedalās gan literāros sarīkojumos, gan politiskos saietos, jārunā kultūras forumā, jābrauc uz Krāslavu eksaminēt pretendentus uz «Latgales Zeltenes» un «Latgaliešu» nosaukumiem, bija jāuzņemas liela daļa no Latgales Dziesmu svētku organizēšanas darbiem — gatavojot aicinājumu, vācot bijušo dalībnieku atmiņas, veidojot bukletu un tā tālāk. Anna sēž pie rakstāmmašīnas savā Daugavpils teātra vecākās redaktores kabinetā, bet dzejoļi nerodas — pārāk daudz laika un enerģijas paņem šie sociālie pasūtījumi. Turklāt aiz loga nav nekā cita kā tikai vecā Vienības nama piedrazotais un tukšām taras kastēm piekrautais iekšējais pagalms. Drīz gan sāksies teātra un visa šī nama kapitālremonts, pēc tam droši vien kļūs gaišāk un omulīgāk. Bet pagaidām...

Ir diezgan riskanti meklēt paralēles starp dzīvi un dzeju, tomēr salīdzinājumi prasīties prasās. Annas Rancānes, tāpat kā visu mūsu, dzīvē patlaban atkal ir šķirtnes, pārejas periods, tas stāvoklis, kad no piektdienas uz svētdienu ejam (kā viņas dzejoļu krājumā «Piektdiena»), kad viss nesakārtots, nesavākts, kad vēl tālu līdz izlīdzinājumam un mieram. Andris Vējāns kādā savā recenzijā raksta:

«Dzejniece gluži kā zemniece vēl atrodas nedēļas atvarainajā virpuļi, steidzas, raujas vaiga sviedros. Vēl nav vaļas un vajadzības nolikt maizes lizi kaktā, aiznest abru, nosiet priekšautu. Vēl iešanas un skriešanas atliku likām — lai pagaida grābeklis un slota: dārzu un pagalmu varēs sakopt rīt. Bet tagad vēl ir piektdiena...»

Acīmredzot mums vēl ilgi nebūs svētdienas. Un varbūt paši darbīgākie teiks, ka nevajag arī, ka galvenais ir process, nevis mērķis. Lai tikai viss būtu normāli. Arī Anna nebaldās no darba, viņa ir pieņēmusi šo krieviski runājošo pilsētu par savu, un te jāiztur dubulta slodze: jācelgan latgaliskais, gan latviskais. Runājot mazajā kultūras forumā Bērzgalē, Anna Rancāne izteica domu, ka tiem kultūras darbiniekiem, kuri atsākās no galvaspilsētas ērtībām par labu Latgalei, jāpiemaksā pie algām. Bet ko viņa domā par sevi? Vai arī viņas solis uzskatāms par misionārismu?

— Nē, man nekādu pretenziju nav. Lieta ir prozaiskāka, nekā varētu likties. Rīgā man dzīvokļa nebija. Mitinoties pie Andra (Annas dzīvesbiedrs — A. G.) vecākiem caurstaigājamā istabā, normāli dzīvot un strādāt nevarēja. Daugavpils izpildkomiteja mums piešķīra dzīvokli jaunajā mikrorajonā. Esam tuvāk arī manas mammas dzīvesvietai Rogovkas pusē, vairāk varēsim viņai palīdzēt.

— Kā tu šobrīd komentētu sev kādreiz adresēto Viktora Avotiņa pareģojumu: «Ja liktenis vai raksturs nelika šim zemesputnam liekt nerimtus lokus virs jūras, tad jaunajā krastā tiks vieta arī vecajam, tie apvienosies, un ainavā ietilps arī citas mīļuma un sirsnības zīmes: Tēvs, Māte, Tuvākmīlestība, Tēvzeme...»?

— Man šķiet, ka es tiešām esmu nolaidusies savā krastā. Tikai te, Latgalē, un nekur citur. Kaut gan dažreiz ilgojos pēc Rīgas «plivināšanās». Tur bija vieglāk. Te ir grūti. Bet es negribu aizbraukt no Daugavpils — ja nu vienīgi tad, ja no šejienes būs spiesti aizbraukt visi latvieši... Taču cerēsim, ka tā nebūs, jo Dievs un taisnība ir mūsu pusē.

— Vai tev kādreiz ir bijušas bailes?

— Baidījusies esmu bērnībā no spokiem un vēlāk — no satiksmes negadījumiem, jo vienu tādu pašai nācās piedzīvot. Tas, ko tagad izjūtu, bieži vien ir nevis bailes, bet pretīgums. Kad pie mums 4. maijā norāva Latvijas nacionālo karogu — ar gabalu no apmetuma. Kad kāds kaut ko dara vai runā, drebēdams par savu vietu un ieņemamo amatu, ko es skaidri redzu. Tad ir gan kauns, gan pretīgi.

— Nāk prātā raksturojums, kuru kāds kritiķis ir devis krievu rakstniekam V. Nabokovam: ķīmiski tīrs metāls, kam nekas nepiellīp, ko aizsargā dzimtas ģenētika un tādu priekšteču piejāde, kuriem iekšējas un ārējās uzvedības harmonija bija dabiska un kuri bija uzsūkuši sevī pasaules kultūru. Kāds te var būt salīdzinājums ar mūsu nabadzības un varas dīdīto zemnieku dzimtu likteni un psiholoģiju! Un tomēr — nekautrēsimies no saviem senčiem. Vismazāk tas jādara Annai Rancānei. Viņa ir «Rogovkas meitene» (A. Vējāna apzīmējums), bet no turienes nāk daudz ievērojamu Latgales kultūras darbinieku: P. Miglinīks, A. Jūrdžs, P. Jurciņš, A. Kūkojs, P. Gleizdāns, A. Rancāns. Anna agrī sāka pētīt arhīvus, vākt materiālus par saviem novadniekiem. Pirmajā grāmatā «Lūgšana mājai» sastopam A. Jūrdžu, otrajā — «Piektdiena» — P. Miglinīku (poēma «Taisnības nesēja»). Un pašas vecātēva brālēns biskaps Jāzeps Rancāns, kurš divdesmitajos gados bija Kristīgo zemnieku savienības pārstāvis Saeimā? Arī gaišs cilvēks.

— No deportācijas glābās emigrācijā, — turpina Anna. Otru radu — kādreizējo satiksmes ministru Antonu Rancānu izsūtīja uz Sibīriju, bet viņa dēla ģimene pašlaik dzīvo Ņujorkā. Pie viņiem pagājušogad arī ciemojos. Dzejas vakari Ņujorkā, Bostonā, Čikāgā un Indianapolisā bija labi apmeklēti, saņēmu Amerikas latviešu katoļu apvienības balvu, un par to var tikai priecāties. Bet visvairāk mani pārsteidza kas cits — cieņa pret jebkuru cilvēku. Čikāgā dzīvojošais novadnieks Aleksis Rubulis aizveda mani uz Indiānas štata Notrdamas universitātes bibliotēku. Viņš ir šīs universitātes bijušais profesors, vairs nestrādā, bet atslēgas atstātas viņa ricībā. Tā mēs iegājām bibliotēkā. Tur — plaukti ar profesora savāktajām grāmatām latviešu valodā. «Es zinu, ka šeit tās būs drošībā, neviens nekur neizmetīs, kaut arī lasītāju būs pavisam maz,» viņš teica. Neviens man neprasīja nekādu apliecību, nepalūdza atstāt somu. Tepat uz vietas var saņemt jebkura teksta kopiju, iegūt vajadzīgo informāciju uz ekrāna. Vēl tur mani sajūsmināja izglītības līmenis. Latviešu vidū sastapu tikai vienu strādnieku — gandrīz visi izcelotāji ieguvuši augstāko izglītību. Tas arī par kaut ko liecina.

— Tātad pagājušais gads tev ir bijis bagāts ar jauniem redzējumiem un pārdzīvojumiem. Maskavā ir iznākusi tavu dzejoļu izlase krievu valodā «Molitva domu», un cerams, ka Daugavpils lasītāji to iepazīs. Par to ir appēmies gādāt arī kolēģis — dzejnieks Aleksejs Solovjovs. Kā tev šeit, Daugavpilī, pietrūkst?

— Varbūt profesionāla padoma, kritikas. Bet visvairāk — labas bibliotēkas un arhīva. Grāmata pa pastu taču jāgaida nedēļām ilgi. Esmu grāmatu cilvēks, vientuļniece. Organizēt, izrīkot, saskaņot nav manā dabā. Četri gadi «Liesmas» izdevniecībā redaktores amatā pārliecināja, ka visvairāk man piemērots tiešī šāds darbs. Tāpēc arī nesen iemīnējos, kā labprāt strādātu Latgales izdevniecībā, ja Daugavpilī tāda izveidotos. Bet nu jāsāk šaubīties, vai būs papīrs un līdzekļi.

— Kādā no savām runām tu minēji Jaunsudrabiņa tēlojumu par sarkano ģeraniju uz palodzes.

— Jā, mums laikam pietrūkst šīs ziedošās ģerānijas. Kad istabā ienests tāds krāšņums, tikai tad saimniece ierauga, cik netīra grīda, cik nosmulējušies bērni. Daugavpilī šī ģerānija varētu būt teātris, varbūt skulptūru dārzs vai rožu dobe, nezinu. Man šķiet, un par to jau ir izteikušies daudzi, ka Latgalei vispār vajadzētu savu Spīdolas skolu, tāpat kā komercskolu un daiļamatniecības skolu. Man nepatika, ka mēs pārpildījām mazo kultūras forumu ar negatīvo — runājām tikai par savām nelaimēm un gandrīz vai sastrīdējāmies jautājumā par Latgales kultūras centru. Diplomātiskāk vajadzēja. Centra jēdzienu katrs izprot savādāk, un lai arī tā būtu. Galvenais ir darīt. Baidos vienīgi, ka varam piejaut diletantismu. Viss jādara profesionāļiem — vai tā būtu avīžu un grāmatu izdošana, vai kas cits. Māc šaubas arī par to, vai esmu tas cilvēks, kas noderīgs teātrim. Dramaturģes loma man pasveša, iuga — mistērija par Franci Trasunu, kuru iestudēja mūsu topošie aktieri, bija pirmais mēģinājums šajā žanrā, rakstīta nepieciešamības dēļ — vajadzēja atzīmēt Trasuna jubileju. Tuvojas citu Latgales gaišāko cilvēku atceres reizes, un tāpat būs kaut kas jāgudro.

Jā, piespiežoties cilvēks «izvelk» no sevis vairāk, nekā viņā ir, un materiāla pretestība var būt gan šķēršlis, gan stimuls vienlaikus. Par to gan mēs nerunājām, jo Annai Rancānei vispār nepatīk intervijas, nepatīk frāzainība, cildināšana («Nedod Dievs, vēl sadomās nosaukt par jauno talantīgo dzejnieci!» Un — «Cik ilgi dzejniekam var prasīt, kā viņš sācis dzejot?»). Viņas priekšā nav iespējams izlikties, toties ir viegli būt tam, kas tu esi, viegli arī paklusēt.

A. Gavare,
«Cīņas» korespondente